

Indisch dagboek

Cees Fasseur is hoogleraar in de geschiedenis van Zuidoost-Azië, in het bijzonder van Indonesië, aan de Rijksuniversiteit Leiden. Hij is in Indië geboren en maakte als jongetje in zijn woonplaats Balikpapan op Borneo, het einde van het koloniale tijdperk mee. De soevereiniteitsoverdracht door de ogen van een elfjarige.

- Cees Fasseur

Maandag 26 december 1949

Vandaag zijn we uit Batavia naar Balikpapan gevlogen met een Catalina-vliegboot, die op zee kan landen. Die Catalina's zijn door de Amerikanen gebouwd in de Tweede Wereldoorlog. Het is heel spannend als je door de raampjes het water op je af ziet komen en het vliegtuig met een klap op de golven neerkomt en blijft drijven. We waren weer thuis. In Balikpapan op de oostkust van Borneo ben ik geboren. Twee weken geleden ben ik in Batavia elf jaar geworden.

We zaten in een hotel aan de achterkant van het paleis van de gouverneur-generaal en dat paleis ligt weer aan het Koningsplein. Hotel der Nederlanden heet het. Mijn vader zei dat ze die naam binnenkort wel zouden veranderen als Soekarno de baas wordt, net als Batavia. Er waren heel veel Nederlandse soldaten in Batavia. Die komen allemaal terug uit het binnenland. Elke avond maakten ze veel lawaai. Soms schoten ze in de lucht. Mijn moeder zei dat ze te veel dronken in 'De zwarte kat', niet ver van ons hotel.

Er was niemand in het hotel om mee te spelen. Mijn zusje Willy is in Holland achtergebleven. Ze zit nu in huis bij m'n oma en twee tantes en op de meisjes-HBS in Leiden. In Balikpapan is er alleen een MULO. Daar ga ik volgend jaar naar toe. Maar mijn vader blijft niet lang meer op Balikpapan, want hij is al 48 en als je vijftig bent ga je bij de maatschappij met pensioen. 'De maatschappij' zeggen mijn ouders en ze bedoelen daar de BPM mee, de Bataafse Petroleum-Maatschappij. In Balikpapan staat een heel grote olieraffinaderij, misschien wel de grootste van de wereld. De vaders van al mijn vriendjes in Balikpapan zijn ook bij de BPM. Het is fijn dat ik ze overmorgen weer terugzie op school. Het is wel jammer dat er veel kinderen naar Holland zijn vertrokken. Zelf zijn we in augustus gegaan, met de 'Oranje'. Mijn vader had Europees verlof. Mijn moeder was weer zeeziek. Dat komt omdat de 'Oranje' zo slingert.

Het is niet leuk dat mijn zusje in Holland is gebleven. Ze is vier jaar ouder dan ik en de jongens van haar klas vinden haar heel mooi. Ze waren daarom ook altijd erg aardig tegen mij. Soms moest ik briefjes van ze meenemen voor mijn zusje.

Dinsdag

Vandaag zijn we naar ons nieuwe huis gegaan, aan de Lombokweg. Het staat net als het vorige op Kelandasan. Alle huizen daar zijn van de BPM. Ik heb een foto van ons nieuwe huis ingeplakt. Ik sta er naast mijn vriendje Hans. Hij is twee jaar ouder dan ik en dus een stuk groter en heeft ook al een horloge. Achter ons zit onze poes. We hebben ook een hond, die Teddy heet. Vroeger hadden we nog een aap aan een touw op het erf, maar die werd vals en toen heeft mijn vader hem weer meegenomen.

Ons huis is van steen en kijkt net als de andere huizen op zee uit. Om bij de zee te komen moet je eerst naar beneden lopen, de heuvel af voorbij de school, tot bij het monument voor de Australiërs. Die hebben hier in 1945 tegen de Japanners gevochten. Verder naar rechts, aan de weg langs zee, ligt de BPM-soos. Loop je door, dan kom je bij de haven waar de grote olietankers liggen. Daar zijn ook de olietanks. Daar wordt de olie door pijpleidingen naar toe gepompt uit het binnenland waar de boortorens staan. Mijn vader heeft ons verteld dat de BPM apen in dienst heeft, orang oetans, die in het bos de kranen op de leidingen aan- en uitdraaien, maar dat geloof ik niet meer.

De kisten zijn vandaag uitgepakt. Daar zaten mijn postzegelalbum en boeken in. Het is heel fijn op de koude tegelvloer te liggen en dan te lezen. Ook Sari is er weer. Dat is onze djongos. Hij is door mijn vader meegenomen van de fabriek. Hij is een Boenginees, zegt mijn vader. Wij hebben ook een kokkie, Tasri. Ze komt van Java en is al heel lang bij ons. Mijn moeder liet me laatst een foto zien waar ik met haar opsta toen ik nog klein was. Die foto is nog gemaakt voor ons oude huis op Kampong Baroe dat op palen stond.

Op de radio werd veel gepraat. Mijn ouders keken heel ernstig en zeiden dat alles anders wordt. Indië wordt onafhankelijk en is niet langer van Nederland. In het paleis op de Dam heeft de koningin een stuk getekend waarin dat staat. Ook alle Nederlandse soldaten gaan naar huis of zijn al vertrokken. Soms kwamen een paar bij ons op het platje koffiedrinken en (met mijn vader) jenever. Een jaar geleden, op een zondag, waren ze er ook. Ze werden toen erg opgewonden omdat ze op de radio hoorden dat er op Java gevochten werd en Djokja was veroverd op de extremisten, de 'ploppers' zeiden ze. Iedereen riep 'hoera' en zei dat Soekarno nu wel gauw z'n straf zou krijgen. Maar nu is hij terug in Djakarta — de nieuwe naam voor Batavia — en president. Op de radio hoorde je dat er heel hard 'merdeka' werd geroepen. Dat betekent 'vrijheid', hebben we in de Maleise les op school geleerd, maar niemand van ons vindt die les leuk.

Toen wij dit jaar in Nederland waren, zijn we bij de ouders van Gerrit, dat is een van die Nederlandse soldaten, op bezoek geweest. Ze woonden op een boerderij in Heenvliet, een klein dorp bij Rotterdam. Je kunt er met de tram komen. In die tram riep mijn moeder opeens keihard 'terlaloe', toen die niet snel genoeg stopte. Alle passagiers draaiden zich om, om naar ons te kijken, en zeiden toen zachtjes tegen elkaar dat wij Indische mensen waren. Ik werd er heel verlegen door. Bovendien is het niet waar, mijn zusje en ik zijn juist heel blond.

Woensdag

Vandaag ben ik voor het eerst weer naar school gegaan, naar de zesde klas. Het is een school van het gouvernement, dus niet van de BPM. Het is een oude school; hij is nog van hout. Je ziet wel, zegt mijn vader, dat het gouvernement geen geld heeft. 'Europese lagere school' staat erop. Behalve BPM-kinderen zitten er veel Chinese en Javaanse kinderen op. Vooral de Chinese kinderen zijn erg ijverig. In mijn vorige klas was een Chinees meisje de beste. Maar hun Nederlands is niet zo goed en soms maken ze rare fouten. Er zijn ook veel Ambonese en Menadonese kinderen. Hun vaders zitten in het KNIL en ze wonen allemaal bij elkaar op Santosa waar de kazerne is. Ik ben nog nooit op Santosa geweest, want je speelt alleen met ze in het speelhalfuur. Op Santosa kun je ook alleen met de bus komen. Er zijn hier veel soldaten om de olietanks te bewaken. Anders worden ze misschien in brand gestoken door de extremisten. Ik heb één keer een heel grote olietank zien branden; dat duurde wel een dag en iedereen kwam kijken. Buiten de school speel ik alleen met Europese kinderen. Ik denk dat m'n ouders het maar gek zouden vinden als ik een Chinees of

Javaans vriendje van het schoolplein mee naar huis zou nemen; zichzelf ook. Ze wonen in een heel ander deel van Balikpapan.

De school is om half een afgelopen, dan moet ik altijd tot drie uur binnen blijven van m'n moeder, omdat het buiten zo warm is. Daarna ben ik met een paar vriendjes naar het strand gegaan. Er waren hoge golven. Vorige maand heeft een Nederlandse soldaat zijn nek gebroken, toen hij van de pier zo maar in zee dook. Het is daar heel ondiep en niemand had hem dat gezegd.

Donderdag

Vanmorgen eerst school. Het is niet moeilijk omdat we in Nederland — op de Kernstraatschool in Leiden — veel al hebben gehad. 's Middags hadden we padvinderij. We hebben een blokhut midden in de jungle (net zoals in het jungle-boek). De zon kun je bijna niet zien als je daar loopt omdat het zo dicht begroeid is. Als je Kelandasan aan de landkant uitloopt, kom je eerst bij het schietterrein. Daar oefenden vroeger de soldaten. Je vindt er veel patroonhulzen. Als je ze in een vuurtje gooit, ontploffen ze soms. Loop je door, dan kom je bij onze blokhut. Mijn moeder vond het eerst niet goed dat we zomaar in het bos gingen lopen. Je kunt verdwalen en misschien zijn er ook djahats (dat zijn mensen die hun haar laten groeien en anti-Nederlands zijn). Maar andere moeders zeiden dat het veilig was, veel veiliger dan op Java waar je niet buiten de grote wegen moet gaan. Toen wij vorig jaar naar Tjoemboeloet gingen (dat ligt bij Bandoeng) reden we onder bewaking van militaire auto's er naar toe, omdat ook de grote weg niet helemaal veilig was. Bij Balikpapan heb je enkel maar bos waar alleen apen wonen en geen mensen. Ik ben nu assistent-patrouilleleider en heb één ster en twee insignes.

Vrijdag

Vanochtend was er eerst school. In de middag mocht ik met Hans naar de fabriek. De vader van Hans werkt op het kantoor van de BPM, maar mijn vader is directeur van de drumfabriek op Pandansari. Daar worden de oliedrums gemaakt, wel duizend per dag. Hij heeft honderd mensen die voor hem werken. De meeste zijn Javanen; dan zijn er zo'n twintig Chinezen, van wie veel toekangs (timmerman, smid), en een paar Europeanen. Er is een grote lopende band. Op de ene kant van de band wordt het plaatijzer gelegd en aan de andere kant rollen de drums eraf. De fabriek is helemaal nieuw. De vorige fabriek is door mijn vader zelf met dynamiet opgeblazen toen de Jappen kwamen en Balikpapan verwoest werd. Hij heeft ook de olieraffinaderij in Tjepoe op Java helpen opblazen. Na de oorlog heeft hij zijn fabriek weer opgebouwd.

Mijn vader heeft in de oorlog net zoals mijn moeder, zusje en ik in een Jappenkamp gezeten. Hij in een mannenkamp bij Bandoeng, wij in kamp Lampersari bij Semarang. Toen de oorlog was afgelopen, is mijn vader weggelopen uit zijn kamp en dwars over Java naar Semarang gereisd om ons te zoeken. Hij wist niet dat dat toen erg gevaarlijk was. Dezelfde avond zijn we met ons vieren in twee betja's gestapt om in de stad bij de Chinees te gaan eten. Maar er brandden nergens lampen, er was niemand op straat te zien, alleen een dode hond in de kali, en wij zijn toen maar snel teruggegaan. De volgende dag mochten we het kamp niet meer uit, omdat het door de extremisten omsingeld was.

Ik vind het fijn een vader te hebben die dingen maakt die je aan je vriendjes kan laten zien. Als hij met ons door de fabriek loopt staan alle Javanen en Chinezen op en groeten beleefd. Daarna zijn we door hem afgezet bij de soos voor het proefdraaien. Elke week is er een nieuwe film en die wordt

eerst afgedraaid om te zien of de filmrol goed is. We mogen dan van de Javaanse bedienden in de zaal meekijken, ook bij films voor boven de achttien.

Zaterdag 31 december 1949

Na school hebben we 's middags eerst gekatriekt op het erf (dat is een spel met stokjes) en daarna zijn we naar het strand gegaan. Vanavond is het groot feest op de soos omdat het oudejaarsavond is. De hele zaal wordt versierd met slingers en serpentines. Vorig jaar was er ook zo'n feest op oudejaar maar dat ging niet door, omdat verteld werd dat er misschien djahats zouden komen om de olietanks in brand te steken. Iedereen die dat kon, moest toen wachtlopen.

Nu is alles rustig en zullen Sari en Tasri op ons passen. 'Ons' zijn Liesbeth en ik. Liesbeth is een vriendinnetje van mijn zusje en ze komt bij ons logeren. Ze is heel aardig en daarom vind ik het fijn dat ze komt. Morgen gaan we met haar, mijn vader en onze jeep naar Samarinda. Zover ben ik nog nooit geweest. Morgen moet ik ook mijn brief schrijven aan m'n oma en tantes in Holland. Ik weet niet wat ik schrijven moet, want er gebeurt hier nooit iets spannends, zoals in een film.